

KÁDÁR KATALIN

"Kétséges felzárkóztatás, racionális pénzfelhasználás?"

Bevezetés

Jelen dolgozat a különböző roma integrációs fejlesztésekre fordított források felhasználásának hatékonyságát, illetve ennek eredményeit kívánja bemutatni, illetve bizonyos tekintetben értékelni.

Az állam a cigányok felzárkóztatásának érdekében intézkedéseket, stratégiákat, felzárkóztatási, integrációs terveket fogalmaz/fogalmazott meg, amelyekhez forrásokat rendel/rendelt. Az integrációval foglalkozó szakemberek véleménye alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a források lehívásánál, projektek megvalósításánál feltehetően általános, rendszerszintű hibák mutatkoznak. A pályázatokat kiíró állami apparátus által kitűzött célok nem mindig az elvárások szerint teljesülnek, annak ellenére, hogy a támogatást igénylők körét, a támogatás mértékét, keretösszegét, a támogatott tevékenységeket, az eljárásrendet, tehát a felhasználható eszközöket a támogató szervezet határozza meg. Ezért felmerül annak lehetősége, hogy a kitűzött célok és a hozzájuk rendelt eszközök között nincs meg a megfelelő összhang. Miután a cél - a jobb, eredményesebb integráció - széles körben elfogadott, csak az eszközökben, a megvalósításban lehet keresni az eredménytelenség forrását, a dolgozat erre tesz kísérletet.

Ez nagymértékben megnehezíti azon szervezetek helyzetét, akik az adott területen szeretnének érvényesülni, illetve kitörni. Mégis úgy tűnik a várható nehézségekre, illetve azok egy részére fel lehet készülni. Szakemberek egyeztetéseket kezdeményeztek (például kerekasztal beszélgetés TanodaPlatform kezdeményezésére, Tanoda pályázat kapcsán) annak érdekében, hogy a civilek munkája ne legyen felesleges. A jelenlegi helyzet kialakulása nem előzmények nélküli, ám ennek elemzéséből a rendszerszintű megközelítések hiányoznak. A rendszerszintű megközelítésben számos kérdés merül fel, amelyekkel foglalkozni kell, azaz hogyan történik a pályázati anyagok elbírálása, milyen módszertant használnak, kik a szakértők, akik elbírálják a benyújtott támogatási kérelmeket, milyen a bírálatok átláthatósága.

Magyarországon az Európai Unióhoz való csatlakozás előtt három előcsatlakozási program (ISPA, SAPARD, PHARE) volt. A PHARE programok voltak azok, amelyek gazdasági és szociális ügyekre koncentráltak, ezek már a csatlakozás utáni Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) és az Európai Szociális Alap (ESZA) támogatásait készítették elő.

Az EU-hoz való csatlakozás után 2004-2006 között a Humánerőforrás - Fejlesztési Operatív Program (HEFOP), majd 2007-2013 között a Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP), míg 2014-2020 között az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP) és a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Programok (GOP), a Terület- és Településfejlesztési Operatív Programok (TOP), valamint a Községi kezdeményezések a vidék gazdasági fejlesztése érdekében (LEADER) programok keretén

belül lehetett/lehet integrációt, felzárkóztatást elősegítő forrásokra pályázni. A dolgozatban a 2014-2020-as évek közötti társadalmi felzárkóztatást elősegítő projekteket, illetve az adott időszakra vonatkozó akciótervet ismertetem.

Felzárkóztatásra allokált Uniós források

A felzárkóztatásra allokált Uniós források több területen megjelennek, ezek az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Programok (EFOP), a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Programok (GOP), a Terület- és Településfejlesztési Operatív Programok (TOP), valamint a Községi kezdeményezések a vidék gazdasági fejlesztése érdekében (LEADER) kiírt programok. Az eltérő programoknak különböző színterei vannak. A tematikus célkitűzésekhez kapcsolódó beruházások ütemterve éves szinten jelenik meg. Az integrációs pályázatok általánosságokat tartalmaznak, „jámbor óhajokat”, a hogyanról ritkán esik szó. A pályázati kiírásoknál az előkészítő szakaszban, hogy kiket kérdeztek meg a pályázatok céljait illetően, arról nem esik túl sok szó. Arra azonban van lehetőség, hogy a kiírások véglegesítése előtt bárki a tervezetet véleményezze. Nem nagyon tapasztalható azonban, hogy ezek az előzetes véleményezések bármilyen hatással lennének a későbbi pályázati kiírásra. Az a gyanú ébred az emberben, hogy mindez meglehetősen formális és pusztán az előírásoknak való megfelelés motiválja, nem pedig a valódi érdeklődés mások véleménye iránt. Ami mindenképpen hiba, hiszen eléggé valószínűtlen, hogy kizárólag egy zárt kör ismerné és értené a problémákat.

A legfontosabb cigány felzárkóztatási programok célja a cigányok munkahelyteremtésének előmozdítása, a köznevelés fejlesztése, az iskolaelhagyás csökkentése - iskola időn kívüli tehetséggondozással, képesség, készség fejlesztéssel -.

A hazai és EU-s fejlesztési források megfelelő körülmények között tudják csak szolgálni a mélyszegénységben élő cigányok integrációját. A fejlesztési programokhoz kapcsolódó bürokratikus eljárások megnehezítik az integrációban érintett szervezetek tevékenységét, mivel a specifikus feladatok ellátására megfelelő végzettséggel rendelkező szakembert kell felvenni, hogy az eljárásrendben leírtak szerint történjen meg a projekt előrehaladási jelentések, elszámolások elkészítése, leadása, ennek ellenére működnek olyan cigány szervezetek, melyek hatékonyan tudják ezeket a forrásokat felhasználni.

Ahogy az korábban már említésre került nem csak a pályázatok végrehajtása körül jelentkeznek a problémák, hanem magukkal a pályázati kiírásokkal is. A kiírások céljainak meghatározása egy meglehetősen szűk kör privilégiuma, az egész folyamat nem transzparens, és akiket semmiképpen sem szoktak megkérdezni, azok maguk az érintettek. Pedig erre roppant nagy szükség lenne tekintettel arra, hogy a pályázatot intéző bürokrácia meglehetősen ötletelen a tekintetben, hogy mit is kellene csinálni. Logikus lenne, hogy maguktól az érintettektől kérjenek ötletet az egyes pályázatok tartalmát illetően. Ez azonban láthatóan nem fér bele a bürokratikus gondolkodásba.

Az aktuális politika nagymértékben befolyásolja a civil szervezetek integrációs törekvéseinek eredményességét, az általuk elérhető források hatékonyságát elég, ha csak a Tanodás pályázatok 2016 októberében született eredményeit nézzük.

2014-2020 közötti időszakban kiírt roma integrációt/felzárkóztatást elősegítő pályázatok sorsa

A felsorolt, felzárkóztatásra szánt operatív programok közül a dolgozatban az oktatással, köznevelés fejlesztéssel, iskolaelhagyás csökkentésével foglalkozó források kerülnek bemutatásra, azaz az EFOP programok. Az operatív programok (OP) tervezésért felelős minisztérium az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI), míg a felelős államtitkárság az EU Fejlesztési és Stratégiai Helyettes Államtitkárság. Az OP-n belül hét beavatkozási terület, irány van, ezek a következők¹:

Társadalmi felzárkózás

- A család társadalmi szerepének megerősítése és a társadalmi összetartás erősítése
- Egészségfejlesztés és betegségmegelőzés, egészségügyi fejlesztések
- *A köznevelés minőségének fejlesztése, kiemelt tekintettel a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére*
- A munkaerő piaci változásokhoz alkalmazkodni képes felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának növelése
- Utánpótlás mennyiségi és minőségi megerősítése a humán intézményekben dolgozók körében és a kutatás-fejlesztésben.
- A hét irány közül a dolgozat a társadalmi felzárkózással és a köznevelés minőségének fejlesztésével, kiemelt tekintettel a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésével foglalkozik.

A társadalmi felzárkózás a gyermekeket érintő kirekesztődés csökkentésével foglalkozik, ez közvetlenül hat a nélkülözés vagy szociális kirekesztés által fenyegetett népesség számarányának csökkenésére.

A kiválasztott intézkedés egyik prioritásának indoklása szerint cél a tartósan segítségre szorulóknak leszakadási folyamatának megtörése, majd társadalmi stabilizálása. Célcsoportjában a hátrányos helyzetű emberek, tartós szegénységben élők, romák és lakókörnyezetük állnak, a közösségeikre történő fókuszálás mellett.

A gyermekek és fiatalok képességeinek kibontakozására tervezett kiírások az EFOP-1.3, 1.5, 1.9, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3, 4.1.

Az intézkedések beavatkozásai a családi krízishelyzetek kialakulásának megelőzését célozzák, a fiatalok vidéken, helyben maradását erősítik, a befogadó szülői, gyermekotthoni ellátásban részesülők és a javítóintézeti neveltek társadalmi integrációját segítik elő.

A gyermekeket sújtó nélkülözés felszámolását célzó programok és szolgáltatások, a Biztos Kezdet szolgáltatások fejlesztésére, valamint az integrált térségi gyermek programok célzott kiterjesztésére és a kistelepülési gyermekprogramok indítására tervezett intézkedések az EFOP keretén belül a 1.2; 1.9; 2.1; 3.1; 3.2; 4.1.

A társadalmi felzárkóztatáshoz szükséges intézkedésekhez tartozik még a területi hátrányok felszámolását célzó komplex programok (emberi erőforrásra irányuló

---

¹ Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/node/56578> 2016. 11.05.

beavatkozásai), amelyekhez a következő intézkedések kapcsolódnak: EFOP 1.1, 1.6, 1.11, 2.3, 2.4, 5.1.

A tartós szegénységben élők, romák felzárkózásának, periférikus élethelyzetek felszámolásának segítése érdekében az EFOP 1.1; 1.5; 1.11; 2.3; 2.4. intézkedések kiírását tervezik.

A köznevelés minőségének fejlesztése, kiemelt tekintettel a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése érdekében Magyarország azt vállalta, hogy 2020-ig 10 %-ra csökkenti a korai iskolaelhagyók arányát, amely hat a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésére. Az OP tervezete szerint „A beruházási prioritás két egymásra épülő beavatkozást fog át: a végzettség nélküli iskolaelhagyás komplex eszközökkel történő kezelését, továbbá általában a köznevelés eredményességének, hatékonyságának és hátránykompenzáló szerepének javítását annak érdekében, hogy a köznevelésből sikeresen kikerülő gyermekek legyenek felvértezve a boldogulásukhoz szükséges képességekkel.”²

A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése, a köznevelés hátránykompenzációs képességének növelése érdekében az EFOP-hoz kapcsolódó tervezett intézkedések a következők: 1.2; 1.5; 3.2; 4.1.

A minőségi oktatáshoz, neveléshez és képzéshez való hozzáférés biztosítása, a pedagógus hivatás és a pedagógusi életpálya megerősítése, továbbá a pedagógusok szakmai fejlesztése, a köznevelés ágazati és intézményi irányításának fejlesztése az oktatási szolgáltatásokhoz kapcsolódó tervezett intézkedések a 1.2; 1.5; 1.10; 2.1; 3.3; 4.1.

A korai iskolaelhagyás csökkentésének érdekében több beruházás tervezet fogalmazódott meg, ezek a neveléshez és képzéshez való hozzáférés biztosítása a nem formális és informális tanulási formákon keresztül, a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése kompetencia- és személyiségfejlesztő programokkal és szolgáltatásfejlesztéssel, a köznevelés eredményességének és hatékonyságának növelése a nem formális és informális tanulási alkalmakkal, az ezekhez kapcsolódó intézkedések az 1.2; 1.4; 1.5; 1.10; 2.1; 3.3; 4.1; 3.1; 3.2; 3.3; 4.2.³

A felsorolt intézkedési tervek a 2014 - 2020 közötti időszakra szólnak, a pályázati menetrendet minden évben kiadják, hogy a tervezetben foglalt intézkedések felhívásai ténylegesen mikor jelennek meg az a kiírótól függ. Az összes beavatkozás tekintetében a lehetséges kedvezményezettek között a civil szervezetek is szerepelnek. 2014 - ben még nem volt olyan ütemterv, ami az új időszakra szólt volna.

A 2015. évi menetrendet a 1210/2015. (IV.10.) Korm. határozat 1. számú melléklete tartalmazza, amelyben 4 prioritás intézkedései feltüntetésre kerültek, ebben az évben a 2. prioritásban tervezett kiírás (infrastrukturális beruházások a társadalmi együttműködés erősítése érdekében) kiemelt projektként nem igazodik a dolgozatban megfogalmazott célokhoz így ez most nem kerül ismertetésre, a többi prioritásban csak a standard eljárásban meghirdetett felhívások kerülnek bemutatásra. Számos kiírás kiemelt eljárásban valósul meg.

---

² Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/node/56578> 2016.11.05.

³ Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/node/56578> 2016.11.06.

1. táblázat
EFOP 1. Prioritás – Együttműködő társadalom⁴

	A	B	C	D	E	F
1.	Felhívás azonosító jele	Felhívás neve	Felhívás keretösszege (Mrd Ft)	Felhívás meghirdetésének tervezett ideje	Tényleges meghirdetés ideje	Támogatott projektek száma
2.	EFOP-1.2.1-16	Védőháló a családokért	6,20	2015. október	2016. február	Még nincs eredmény
3.	EFOP-1.2.2-16	Ifjúsági programok támogatása	1,00	2015. október	2016. február	Még nincs eredmény
4.	EFOP-1.4.2-16	Integrált térségi gyermekprogramok	3,00	2015. október	2016. február	

2. táblázat
EFOP 3. Prioritás - Gyarapodó tudástőke⁵

	A	B	C	D	E	F
1	Felhívás azonosító jele	Felhívás neve	Felhívás keretösszege (Mrd Ft)	Felhívás meghirdetésének tervezett ideje	Tényleges meghirdetés ideje	Támogatott projektek száma
2	EFOP-3.3.1-15	Tanoda programok támogatása	5,00	2015. szeptember	2015. szeptember	171 db
3	EFOP-3.4.1-16	Roma szakkollégiumok támogatása	1,20	2015. június	2015. október	Még nincs eredmény

Az 1-es prioritási tengelyben (együttműködő társadalom) 2015-ben 14 felhívás tervezetet készített elő a végrehajtásért felelős minisztérium, amelyből 2 db jelent meg. A 3-as prioritási tengelyben (gyarapodó tudástőke) 2015-ben 12 db felhívás tervezet készült el, amelyből 5 db jelent meg ebből 2 db standard eljárásrend szerint került meghirdetésre. A Tanoda programra 1077 szervezet adta be pályázatát, míg a roma szakkollégiumok

⁴ Letöltés helye és ideje: <http://kerdezztervezzpalyazz.hu/2015-evi-palyazati-menetrend-efop/> 2016.11.06.

⁵ Letöltés helye és ideje: <http://kerdezztervezzpalyazz.hu/2015-evi-palyazati-menetrend-efop/>

támogatási kérelmére 10 db ment be. ⁶A beérkezett támogatási kérelmek értékelése 2015-ben nem zárult le, 2016-ban folyamatos.

A 2016-os EFOP program tervezetek közül a felzárkóztatást támogató programok a tervezetkez képest csúsztak, illetve az előző évben kiírt pályázatok eredményei részben születtek meg. A Tanoda program „alapvető célja a résztvevő hátrányos helyzetű tanulók körében a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése, a képzettségi szint növelése és az iskolai sikeresség előmozdítása a minőségi oktatáshoz, neveléshez való hozzáférésének elősegítésével extrakurrikuláris tevékenységek megvalósításán keresztül. Ennek érdekében jelen felhívás lehetőséget teremt a hátrányos helyzetű, köztük roma tanulók igényeire és a helyi szükségletekre rugalmasan reagálni tudó tanodák továbbfejlesztésére és a tanodai programok megvalósítására. A felhívásban támogatott projektek közvetlen célja a résztvevő hátrányos helyzetű, kiemelten roma tanulók komplex személyiségfejlesztése, életpálya-építése nem formális, informális keretek között, a tanulói és helyi szükségletekre reagálva, a jelen felhívás szakmai mellékletében található tanodaszttenderd című dokumentumban leírtaknak megfelelően.

A tanoda feladata összhangban van a köznevelési feladatokkal, a tanoda nem vonja ki a tanulót az iskolai életből, az iskolai pedagógiai munkát nem váltja ki, hanem az iskola utáni időszakban kínál olyan lehetőséget a célcsoport számára, amellyel hozzájárul a tanulók iskolai eredményességéhez, a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentéséhez.”⁷

A EFOP-3.3.1-15 Tanoda programok támogatása című pályázati kiírás késve a TÁMOP-3.3.9 projektek lezárását követően 2015 októberében jelent meg, 2015. december 31-i beadási határidővel, az eredményeknek pedig 2016 márciusában már láthatónak kellett volna lennie, de sajnos nem így történt. Ezt az időszakot számos tanoda nem vészelte át. A felsorolt projektek közül a Tanoda programnak 2016 szeptemberében lett meg a nyilvános eredménye, a késlekedés mellett több egyéb probléma is volt a bírálatokkal összefüggésben.

Szűcs Norbert és Fejes József Balázs szerint „A támogatottak egy része, feltehetően profitszerzési szándékkal, olyan mennyiségű projekt megvalósítását kezdeményezte, amit egy évtizedes tanodatapasztalattal rendelkező szervezet biztosan nem vállalna. Különösen visszatetsző, hogy a források egy része olyan szervezetekhez jutott el, amelyek oktatási intézményeikben, akár a most elnyert tanoda megvalósítási helyszínén, szegregáló módon kiszorítják iskoláikból a hátrányos helyzetű, illetve cigány/roma tanulókat.”

„A szakmaiság, a tapasztalat, az innovatív szemlélet, a közoktatáshoz fűződő speciális viszony érzékelése és kezelése a szükségesnél kevésbé volt hangsúlyos szempont a pályázati kiírásban, de még nagyobb probléma, hogy a bírálatokban e kitételek sem érvényesültek. Olyan mélységben tapasztaltuk ezt az anomáliát, illetve talákoztunk egyértelműen téves pontozással, hogy a hozzáértés hiányán kívül az érdektelenség és/vagy a koncepciózus döntések vádját is felveti a bírálókkal szemben. Ezeket az információkat nem volt könnyű megszerezni, hiszen pályázók csak személyesen, a fővárosba

---

⁶ Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program, A „Beruházás a növekedésbe és munkahelyteremtésbe” célkitűzésre vonatkozó éves és záró végrehajtási jelentések (3. o. – 4. o.)

⁷ Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/doc/4518> 2016.11.06.

utazva ismerhették meg pályázataik részletes bírálatát, ráadásul a hatályos jogszabályoknak ellentmond, hogy másolatot sem készíthettek róla.

A beadott pályázatok számottevő részét formai-eljárásrendi vétségek miatt utasították el. E magas arány jelentős részben annak köszönhető, hogy a tanodapályázat volt az első olyan széles kört érintő pályázati kiírás, amelyre az új weblapon (EPTK) új szabályok szerint lehetett pályázni. A teszt üzemmódot mi sem jelzi jobban, hogy a döntéshozóknak sem sikerült az eredményeket időben felrögzíteniük. A támogatottak számára is nehézségeket rejt a megvalósítás. A 272/2014. (XI. 5.) Kormányrendeletben megszabott költségvetési korlátok eleve hátrányos helyzetbe hozták a civilszervezeteket a közintézményekhez, egyházakhoz kötődő szervezetekkel, intézményekkel szemben, s megnehezítették a tanoda programjuk majdani megvalósítását. További nehézséget jelent számukra, hogy nyertes listából kirajzolódó kép szerint az egyes projektek számára megítélt összegekből rendszer-szintű, megalapozatlan, esetenként a projekt megvalósítását ellehetlenítő levonások történtek, illetve a szerződéskötéshez kapcsolódóan nem kaptak tájékoztatást a pályázat beadása óta megváltozott körülmények kezeléshez.” (Fejes, Szűcs 2016, 4. o.)

Fejes József Balázs és Szűcs Norbert a TanodaPlatform egy szakértői csoport vezetői, 86 tanodával együttműködve hozták létre a hálózatot, amelynek célja a hatékony érdekképviselés megvalósítása, a hálózatépítés elősegítése, a tanodák munkájának szakmai támogatása, fejlesztése.⁸

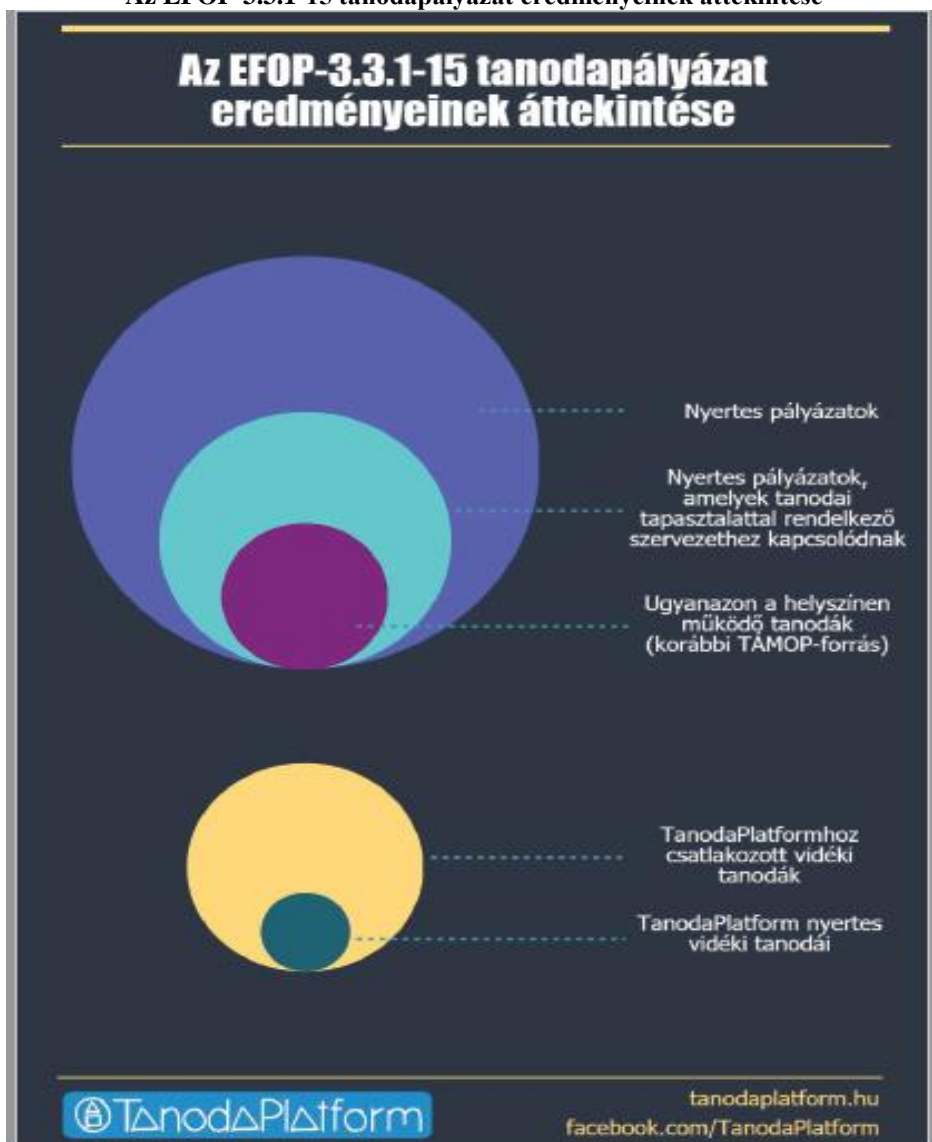
A TanodaPlatform hálózatához csatlakozott 86 tanoda közül 69 pályázat érintett ebben a pályázatban

---

⁸ FEJES JÓZSEF BALÁZS – SZŰCS NORBERT (2016): *A TanodaPlatform jelentése az EFOP – 3.3.1.-15 tanodapályázat eredményeiről*, Szeged

1. ábra

Az EFOP-3.3.1-15 tanodapályázat eredményeinek áttekintése

Forrás: TanodaPlatform jelentése

A TanodaPlatform jelentése több esetben rámutat arra, hogy a pályázati kiírásban anomáliák vannak. Sajnálatos módon az eredmények bemutatásakor ez a jelentés is utal – ha burkoltan is – arra, hogy az aktuális politika nagymértékben befolyásolja azt, hogy kik legyenek a támogatottak, ezek a dolgozatban megfogalmazott 2. és 3. hipotézist igazolják.

Az egységes összefogás eredménye az lett, hogy a tanoda program újra kiírásra kerül, amelynek társadalmi egyeztetése folyamatban van.

A kiválasztott hazai cigány érdekvédő civil szervezetek céljainak, helyzeteinek és a pénzfelhasználás hatásainak bemutatása

A kiválasztott öt szervezet, amelynek vezetőivel strukturált mély interjú készült a Szendrőládi Bhim Rao Egyesület, a Tomori Csereháti Roma Önszolgáltató Közhasznú Egyesület, a Miskolci Romák Szociális Szövetkezet, a Tiszatarjáni Dél-borsodi Romák Integrációját Elősegítő Közhasznú Egyesület, valamint saját szervezetem az Újszentiváni DARU Közhasznú Egyesület.

A kiválasztott nonprofit szervezet vezetői származásukat tekintve cigányok. Mindannyian szegény családban nőttek fel és saját bőrükön tapasztalhatták meg a korszak okozta nehézségeket, sikerült nekik értelmiséggé válniuk. Ha el is keserednek néha és kilátástalannak látják a helyzetet, erőt merítenek a gyerekekből. Belső motivációjuk, hogy minél több gyermeknek segítsenek megtalálni a kitörési pontot, képességeik, készségeik fejlesztésében aktívan közreműködjenek azért, hogy minél több cigány értelmiségi szülessen, csökkentve ezzel az iskolaelhagyás esélyét. A szervezetek alapcéljai a cigány közösségek kulturális, szociális, oktatási, foglalkoztatási helyzetének javítása és a kitűzött célok érdekében forráskeresés és lehívás. A szervezetek megalapításakor volt, aki az elköteleződéstől, illetve volt, aki a bekövetkező likviditási nehézségektől, a források lehívásától, helyi viszályoktól, saját vezetői készségüktől tartott. A meglévő cégek a szervezet mintát munkájuk során szerzett tapasztalataikból vették, vagy éppenséggel külső szakértők tanácsaira hallgattak. A munkavállalók száma változó, függ attól a kapcsolati hálótól, amely hozzájárulhat egy szervezet sikerességéhez, amennyiben egy egyesületnek, szövetkezetnek jó együttműködése van a területi munkaügyi központtal akkor a közmunka program keretén belül támogatott közmunkások száma elérheti a 15 főt is. Jelen esetben mindegyik kiválasztott szervezet kapott támogatást, a létszám a szervezet nagyságától, eddigi tevékenységeitől is függ. A legtöbb szervezet az önkéntesség bevonására is törekszik, azonban a nyugat-európai országoktól eltérően az önkéntesség máshogy működik. Természetesen törekvések vannak, ilyen a 2011. évi CXCV. törvény, amely a nemzeti köznevelésről szól, azon belül is a 45. a közösségi szolgálattal kapcsolatos rendelkezések 133. §-a. Emellett a szociális igazgatásról és szociális ellátásról szóló törvény is hozzá járul az önkéntes munkavégzéshez, ugyanis közérdekű önkéntes tevékenységgel is megszerezhető az aktív korúak ellátásához szükséges harmincnapos foglalkoztatás. Olyan szervezetek is akadnak, akik a Nemzeti Kulturális Közfoglalkoztatási keretén belül kaptak támogatott munkavállalókat. Mindegyik szervezet rendelkezik EU-s pályázati múlttal. Több képzéses, oktatásos projektet valósítottak meg.

A kiválasztott szervezetek az EU-s forrásokon kívül kisebb hazai és egyéb pályázatokat (Norvég Alap, Svájci Alap, NEA, NEMZ, stb.) is lebonyolított. A cégvezetők mindegyike lehetőségeikhez mérten kimagasló szakmaiságra törekszik. Több éves aktív munkájuknak köszönhetően a bevont résztvevők száma meghaladja a több száz főt. A személyi változások folyamatosak, a legtöbb szervezet projekt szinten tud munkavállalókat alkalmazni, azonban mindegyik cég rendelkezik egy bázis csapattal, akikkel évek óta dolgoznak.

Azon szervezetek, amelyekkel mélyinterjú készült kitarításuknak, elkötelezettségüknek köszönhetően dinamikusan fejlődnek, formálódnak.

Arra a kérdésre, hogy milyen javaslatok (k) vannak a későbbi programok cselekvéseinek és adminisztratív/financiális lebonyolításának tekintetében mindannyian megfogalmazták a finanszírozási kiszolgáltatottság megszüntetésének előmozdítását, azaz egy olyan idealista civil lét megteremtését, ahol az egyesületek, szövetkezetek, alapítványok az alapszabályukban kitűzött célokat maradéktalanul forrásoktól függetlenül megvalósíthatják. Megfogalmazták azt is, hogy pályázat programok esetében valódi problémák kezelésére kellene fókuszálni a horizontális megközelítés helyett, a pályázatok kiírásában a célok előre meg vannak határozva a módszertannal, tevékenységekkel együtt.

Közös javaslatként megfogalmazódott a pályázatok elbírálásánál a politikamentes döntési eljárás, azaz a szakmai alapon történő elbírálás. Ezen kívül a gyermekeket érintő programok támogatási, megvalósítási időszaka lehetne 5 éves. Az adminisztratív kötelezettségek lehetnének egyszerűsítettek, hogy a megvalósítók, érdemi munkát tudjanak végezni. Az ellenőrzéseknél (monitoring látogatásokkor) nem csak a papírokat nézik meg, hanem azt is, hogy milyen szakmai sikereket ér el az adott szervezet az adott programmal.

Összegzés

Egy hatékony roma integrációs stratégia, fejlesztési terv kidolgozásához elengedhetetlenül szükséges a cigányság valós céljainak megismerése (cigányság helyzetének rövid bemutatásával), a célok eléréshez használt módszerek feltérképezése. A magyarországi nonprofit szektor megismerésével betekintést kaphattunk azon szervezetek világába, akik elviekben hatást tudnának elérni a különböző roma integrációs fejlesztésekre fordított források felhasználásakor. A felzárkóztatásra allokált források hasznosítása rendszerszinten nehézségekbe ütközik, a bürokratikus felhasználás megnehezíti a támogatást igénylők helyzetét.

Mikor a jelen dolgozat készítését elkezdtem, hipotéziseket fogalmaztam meg, amelyeket az elvégzett vizsgálat próbája elé állítottam. Az összegzésben megkísérlem az elvégzett vizsgálat, és a szakmai anyagok áttekintését, illetve a szakirodalom összevetését hipotéziseimmel.

A dolgozat tartalmi része, ha nem is teljes körűen, de betekintést nyújt a támogatási rendszerek megismerésébe és az integrációs tevékenységeket folytató szervezetek működésébe és alap szinten megismerteti a hazai cigány civilek működését.

1.) Feltételezem, hogy a hazai és EU-s fejlesztési források csak megfelelő körülmények között tudják szolgálni a mélyszegénységben élő cigányok integrációját. A fejlesztési programokhoz kapcsolódó bürokratikus eljárások megnehezítik az integrációban érintett

szervezetek tevékenységét. Ennek ellenére léteznek olyan helyi cigány szervezetek, melyek hatékonyan tudják ezeket a forrásokat felhasználni.

Azon feltételezés, hogy a hazai és EU-s fejlesztési források csak megfelelő körülmények között tudják szolgálni a mélyszegénységben élő cigányok integrációját az több tekintetben is alátámasztásra került. A fejlesztési programokhoz kapcsolódó bürokratikus eljárások, a következtelenségek a szakmaiatlanságok megnehezítik az integrációban érintett szervezetek tevékenységét. Azonban fontos megállapítás, hogy a támogatások többsége fejlesztésre és nem fenntartásra kell, hogy fordítódjanak, ezt sok esetben elfelejtik a szervezetvezetők és elégedetlenségüknek adnak hangot. A már elkezdett és sikeres programok fenntartására többnyire nincs lehetőség, minden pályázati kiírás valami „új” program kezdésére kényszeríti a szervezeteket. Így aztán arra se nagyon van mód, hogy bármelyik program sikeressége, vagy sikertelensége valóban, hosszas kipróbálás során, bebizonyosodjon. Így az egyes programokba fektetett munka és pénz szükségszerűen veszendőbe megy.

A cigány felzárkóztatás az irracionális pénzfelhasználások miatt nagyon lassan és nehezen kivitelezhető. A cigányság integrációjára fordított jelentős összegek nem hoztak mérhető, érzékelhető változást a cigányság szociális helyzetében és integrációjában. Az egyetlen mérhető és kedvező változás a cigányok növekvő részvételi aránya a közép- és felsőoktatásban. Ez arra utal, hogy valóban ez az a pont, ahol érdemes fejleszteni.

Ahhoz, hogy az integráció területén célt lehessen elérni alulról jövő kezdeményezéseket kell támogatni, amelynek közösség építő jellege is van. Ezt támasztották alá az elkészített és értékelte interjúk is. A célok elérésének érdekében szükséges lenne egy szakmai konszenzus a támogató és a támogatott között. A civilek összefogása, szervezett érdekvégyesítő tevékenységük fejlesztésre szorul, annak érdekében, hogy a független civilek háttérbe szorítása megszűnjön, ez a civil szféra megmentését eredményezné.

2.) Feltételezem azt is, hogy az aktuális politika nagymértékben befolyásolja a civil szervezetek integrációs törekvéseinek eredményességét, így az általuk elérhető források hatékonyságát.

A pályázatok értékelésénél, hogy mennyire játszik nagy szerepet a politika megmondani, bizonyítani nem lehet, feltételezések vannak. Minden esetre a tanoda program esete bizonyítja, hogy a kiválasztás során nem kizárólag szakmai szempontok figyelembevétele volt megfigyelhető, különben nem lennének értelmezhetőek az ezzel kapcsolatos jelenségek.

3.) Meggyőződésem, hogy kétséges a roma felzárkóztatás az irracionális pénzfelhasználások miatt. Feltételezem, hogy egy hatékony pénzfelhasználási módszerrel mindez megvalósítható lenne.

Az általam vizsgált civilszervezetek – pusztán létükkel – igazolják, hogy vannak valódi elkötelezettséggel és eredményes működéssel rendelkező szervezetek. Ezek a civilszervezetek elviekben a széthullott, dezorientált, identitását veszített cigányság számára a valahová-tartozás élményét és a szilárd, kinyilatkoztatott erkölcsi rendet is biztosíthatja. Aminek szükségességét – hitem szerint – nem is kell külön bizonyítani.

Felhasznált irodalom

- DUPCSIK CSABA (2009): *A Magyarországi cigányság története*. Osiris Kiadó, Budapest
- KÁKAI LÁSZLÓ (2009): *Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon*. Publikon Kiadó, Pécs.
- KEMÉNY ISTVÁN (2000): *A magyarországi romák*. Press Publika, Budapest
- KERTESI GÁBOR (2005): *A társadalom peremén. Romák a munkaerőpiacon és az iskolában*. Osiris Kiadó, Budapest.
- MICHAEL SINCLAIR STEWART (1994): *Daltestvérek. Az oláh cigány identitás és közösség továbbélése a szocialista Magyarországon*. T-Twins Kiadó, Budapest
- RÉGER ZITA (2002): *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció – nyelvi hátrányok*. Soros Alapítvány és MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest
- NÁRAI MÁRTA (2004): *A civil szervezetek szerepe és jelentősége az egyének, közösségek, illetve a társadalom számára*. Politikai szocializáció, 2004/4 sz.15-16.
- KSH (2015): *Statisztikai Tükör*, 2015/98
- KÁLLAI E. – TÖRZSÖK E. (2006): *Átszervezések kora. Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés 2002-2006*. Stúdió MolnART, Budapest.
- FEJES JÓZSEF BALÁZS – SZÜCS NORBERT (2016): *A TanodaPlatform jelentése az EFOP – 3.3.1.-15 tanodapályázat eredményeiről*, Szeged
- Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény.
- Letöltés helye és ideje: (http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300125.TV)
2016.október 29.
- HABLICSEK LÁSZLÓ: *Kísérleti számítások a rom alakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021 – ig történő előrebecslésére*, Letöltés helye és ideje:
<http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/viewFile/540/483>, 2016.október 30.
- Letöltés helye és ideje: http://mandiner.blog.hu/2011/05/04/ciganyok_ideje_8#comments
2016. október 29.
- Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/emberi-erforrs-fejlesztési-operatív-program-efop-1> 2016. november 6.
- Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/ves-fejlesztési-keretek> 2016. november 6.
- Letöltés helye és ideje: <https://www.palyazat.gov.hu/emberi-erforrs-fejlesztési-operatív-program-efop> 2016. november 5.